

Demir, Cenk, “Osmanlı Taşrasında İletişimde Bir Dönüşüm: Sinop Sancağına Telgrafın Gelişi (1868-1923)”, *Karadeniz Araştırmaları Enstitüsü Dergisi*, 12/25, ss. 161-181.

DOI: 10.31765/karen.1718608

Bu makale etik kurul izni ve/veya yasal/özel izin alınmasını gerektirmemektedir.

This article doesn't require ethical committee permission and/or legal/special permission.

* Araştırma Makalesi / Research Article

** Doç. Dr.,
Sinop Üniversitesi, Fen- Edebiyat Fakültesi,
Tarih Bölümü, Sinop/TÜRKİYE
✉ cenkdemir@sinop.edu.tr

ORCID: 0000-0003-4075-6251

Anahtar Kelimeler: Telgraf, Sinop, Karadeniz, Boyabat, Ayancık

Keywords: Telegraph, Sinop, Black Sea, Boyabat, Ayancık

OSMANLI TAŞRASINDA İLETİŞİMDE BİR DÖNÜŞÜM: SİNOP SANCAĞINA TELGRAFIN GELİŞİ (1868-1923)*

Cenk DEMİR**

Öz: XIX. yüzyıl modernleşmesinin önemli bir iletişim aracı olan telgraf, aynı yüzyılın ikinci yarısından itibaren Osmanlı Devleti'nde de kullanılmaya başlandı ve 1855'te Telgraf Müdürlüğü ihdas edildi. Devletin merkeziyetçi anlayışının taşrada güçlenebilmesinin yanı sıra iletişim ağlarındaki dönüşüme ayak uydurmak için hızlı bir haberleşme sisteminin tesis edilmesi kaçınılmazdı. İlk olarak Rumeli ile İstanbul arasındaki bağlantıyı sağlayan telgraf hatları, XIX. yüzyılın ikinci yarısından itibaren Anadolu'nun çeşitli vilayet ve sancaklarına ulaştı. 1860'lardan itibaren Sinop'a telgraf hatlarının çekilmesi gündeme geldi. Önce 1868'de Sinop-Samsun bağlantısı sağlanırken 1869'da Sinop-Boyabat-Kastamonu telgraf hattı faaliyete geçti. Coğrafi şartların zorluğu ve bürokratik aksaklıklar nedeniyle Ayancık kazasında bir telgrafhanenin tesisi ise ancak 1906 yılında gerçekleşti.

Çalışma kapsamında, Sinop sancak merkezine ve sancağa bağlı kazalara telgraf hatlarının çekilmesinden önce yaşanan bürokratik süreç, telgraf hatlarının ve telgrafhanelerin inşa edilmesi, inşa maliyetleri, personel istihdamı, yaşanan sıkıntılar ve telgraf hatlarının yapımı karşısında ahalinin tutumu ele alındı. Elde edilen bulgular ışığında Sinop'un XIX. yüzyılda dış dünya ile iletişim kaynaklarında öncelikli yer teşkil eden posta vapurları ve posta arabalarının yanı sıra telgraf sisteminin haberleşmede ne gibi dönüşümlerin yaşanmasına vesile olduğu irdelendi. Öte yandan Osmanlı arşiv vesikalarındaki bilgiler üzerine temellendirilen bu çalışmada, Kastamonu Vilayet Salnameleri, Kastamonu Vilayet Gazetesi'nin ilgili nüshaları ile çeşitli araştırma ve inceleme eserlerinden istifade edilerek Osmanlı taşrasında iletişim ağlarındaki dönüşüm Sinop örnekleminde hareketle incelendi.

A TRANSFORMATION IN COMMUNICATION IN THE OTTOMAN PROVINCE: THE ARRIVAL OF THE TELEGRAPH IN THE SANCAK OF SİNOP

Abstract: The telegraph, a significant means of communication during 19th-century modernization, began to be used in the Ottoman Empire in the second half of the century, with the establishment of the Telegraph Directorate in 1855. In addition to strengthening the state's centralized administration in the provinces, the establishment of a rapid communication system became inevitable to keep pace with the transformation of communication networks. Initially, telegraph lines were laid to connect Rumelia with Istanbul, and from the second half of the 19th century onward, these lines expanded to various provinces and sanjaks across Anatolia. By the 1860s, the extension of telegraph lines to Sinop became a matter of consideration. The Sinop-Samsun connection was established in 1868, followed by the Sinop-Boyabat-Kastamonu telegraph line in 1869. However, due to challenging geographical conditions and bureaucratic delays, a telegraph office could only be established in the Ayancık district in 1906.

This study examines the bureaucratic processes that preceded the extension of telegraph lines to the Sinop district centre and its subdistricts, the construction of telegraph lines and offices, construction costs, staff recruitment, encountered difficulties, and the local population's reactions to the implementation of the telegraph system. In light of the findings, the study investigates how the introduction of the telegraph system—alongside postal steamships and mail coaches, which were previously the primary means of communication—transformed communication practices in Sinop during the 19th century. Based on information drawn from Ottoman archival documents, the research also makes use of the Kastamonu Provincial Yearbooks (Salnames), relevant issues of the Kastamonu Provincial Newspaper, and various scholarly works to analyse the transformation of communication networks in the Ottoman provinces, using Sinop as a representative case study.

Geliş Tarihi / Received Date: 12.06.2025

Kabul Tarihi / Accepted Date: 14.06.2026

Giriş

1830'lerde ortaya çıkan, 1850'lerde ise Osmanlı Devleti'nde kullanılmaya başlanan telgraf; kentleri, devletleri ve hatta kıtaları birbirine bağlaması ile iletişimde önemli bir dönüşüm aracı oldu. XIX. yüzyıl Osmanlı modernleşmesinin önemli iletişim araçlarından olan telgrafın, Kırım Harbi (1853-1856) sırasında kullanılmaya başlanmasının akabinde 1855'te İstanbul'da Telgraf Müdürlüğü ihdas edildi. Öncelikli hedef, Bâbıâli ile taşra bürokrasisi arasındaki iletişimi hızlandırmak, böylelikle merkeziyetçi yapıyı güçlendirmektir. Ayrıca ticareti canlandırmak, vergi gelirlerini artırmak ve iletişim ağlarındaki dönüşüme ayak uydurmak için Anadolu ve Rumeli'de telgraf hatları yaygınlaşmaya başladı. İlk olarak Rumeli ile İstanbul arasındaki bağlantıyı sağlayan telgraf hatları, XIX. yüzyılın ikinci yarısından itibaren de Anadolu'nun çeşitli vilayet ve sancaklarına ulaştı.¹

Buradaki önemli hususlardan birisi de Osmanlı Devleti'nin, Avrupa'da yaygınlaşmakta olan demiryollarının yerine düşük maliyet ve kısa sürede inşa edilebilmesi nedeniyle telgraf hatlarına ağırlık vermesiydi. Nitekim dış borçlanmaya giden, sınırlı sermayeye sahip olan, bununla birlikte merkezi idaresini güçlendirme ihtiyacı içinde olan devlet, demiryolları ağlarından bağımsız olarak telgraf altyapısına yatırımlar yaptı. Bu durum Avrupa örneklerinden farklı olarak Osmanlı coğrafyasında telgraf hatlarının demiryollarını takip etmeksizin müstakil bir yayılma göstermesine yol açtı.²

Rumeli'de telgraf hatları hızla tesis edilirken Anadolu'daki telgraf hatları nispeten ihmal edilmişti. İngilizlerin Londra-Bombay hattını tasarlamasıyla Anadolu'da da telgraf hattı seferberliği başladı. Çünkü Anadolu telgraf hatları, İngilizlerin planladığı ve 1865'te bitirilen büyük hat etrafında çerçevelenmişti. Esasen Anadolu'nun bazı vilayet merkezlerine telgraf hatlarının ulaşması da hemen hemen aynı dönemlerde gerçekleşti. Bu noktada malzeme ve birkaç mühendisin istihdamı haricinde, hattın inşasının tamamen Osmanlı Telgraf İdaresi'nin kontrolünde ve özverili Anadolu ahalisinin gayretleri sonrasında gerçekleştiğini de belirtmekte yarar vardır.

Diğer taraftan Üsküdar – Bağdat telgraf hattı inşası kapsamında 29 Eylül 1859'da Ankara-Yozgat hattı tamamlandı ve Yozgat'a kadar hat çekilmiş oldu. Bundan sonra Yozgat'tan başlayıp Amasya üzerinden Samsun'a bağlanarak Güney Karadeniz sahil şeridine ulaşan bir telgraf ağının hayata geçirilmesi için çalışmalara başlandı. Hattın merkez bölgesi Samsun olarak belirlendi. Samsun'daki hattın batı istikametindeki kolu Sinop'a, doğu yönündeki kolu ise Trabzon-Rize üzerinden Batum'a oradan da Rus hatlarına kadar uzanıyordu. Öncelikli olarak 148 saatlik³ Samsun-Yozgat telgraf hattının inşasına 24 Haziran 1863'te başlandı. Telgraf direkleri hattın geçtiği sancaklardaki ahali tarafından, diğer gerekli malzemeler ise telgrafhane idaresince karşılandı. Yozgat'tan başlayıp Samsun iskelesine uzanan hattın tamamlanması için çalışmalar hızlı bir şekilde ilerledi. 5 Mayıs 1864'te Samsun Telgrafhanesi'ne memur atandı ve Samsun-Amasya telgraf hattı tamamlandı. Bir ay sonra Samsun-Amasya hattı hizmete girerken Yozgat kısmındaki çalışmalarsa daha sonra bitirildi.⁴

1. Sinop ve Kazalarına Telgraf Hatlarının Çekilmesi

Güney Karadeniz kıyı şeridinde küçük bir liman kenti olan Sinop, uzun yüzyıllar dış dünya ile iletişimini ağırlıklı olarak deniz ve kara yolu ile sağlamıştır.⁵ Esasında Anadolu'nun Batı Karadeniz bölgesinde ve doğu-batı eksenli kıyıya paralel bir şekilde uzanan Küre Dağları, kentin kara yolu ile çevresindeki vilayetlere ulaşımını zorlaştıran en önemli faktördü. Sinop'un kara yolu iletişim konusundaki coğrafi dezavantajına karşılık Osmanlı Devleti, iletişimde özellikle karadan gerçekleşen haberleşme sistemi olan ulak (tatarlar)-menzilhâne ağını kullanıyordu. Denizyolu ile yapılan haberleşme ise endüstri devriminin bir sonucu olarak XIX. yüzyılda yelkenli gemilerin yerini buharlı gemilerin almasıyla yaygınlaştı. Bir süre sonra Türk karasularında da buharlı gemiler dolaşmaya başladı ve beraberinde posta vapurlarının kullanımı arttı.⁶ Böylelikle zaman içerisinde Sinop'a da posta vapurları uğramaya⁷ ve dışarıdan havadislerin denizyoluyla bölgeye ulaşması sağlandı. Nitekim

¹ Demir, 2005: 51-53; Serbestoğlu, 2019: 80-81.

² Çelebi, 2020: 85.

³ Osmanlı vesikalarında mesafe birimleri XVI. yüzyılın sonlarından, XIX. yüzyılın sonlarına kadar mesafe bildirimleri genel olarak saat ile ifade edilmiştir. Osmanlı menzil ve ulak sistemine dair yapılmış çalışmalardan hareketle saatin; kullanıldığı yere ve zamana göre değişiklik gösteren, normal yürüyüşle 60 dakikada gidilen ve yaklaşık 5 km uzunluk için kullanılan fersahla aynı mesafeyi nitelendirdi söylenebilir. Çetin, 2013: 445.

⁴ Kaçar, 1995: 93; Serbestoğlu, 2019: 80-84.

⁵ XIX. yüzyılın sonlarında Sinop sancağında karayolu ulaşımı büyük ölçüde yük arabalarıyla sağlanıyordu. Yük arabalarının kullanılmadığı durumlarda ise mallar at, katır ve deve sırtında taşınıyordu. "Sinop", 1982-1983: 6770.

⁶ Konuyla ilgili detaylı bilgi için bkz. Demir, 2015: 1-17.

⁷ Hamilton, 1842: 308.

asır boyunca haberleşmenin temel aracı olan mektupların taşıyıcısı konumundaki posta vapurları, dönemin hız algısındaki değişimi de yansıtır oldu. Ziya Paşa'nın ifadesiyle artık zaman; *at arabası hızında değil, şimendifer süratiyle* akmaya başlamıştı.⁸ Fakat söz konusu iletişim kanalları haberin hızlı bir şekilde kente ulaşmasında hâlâ yeterli değildi. Dolayısıyla Kastamonu vilayetine bağlı olan Sinop sancağına telgrafın gelişi, Sinop kent tarihi açısından iletişimde önemli bir dönüm noktası olarak dikkat çekmektedir.

Sinop Mutasarrıfı Derviş Ali Kemal Efendi döneminde, telgraf idaresine gönderilen 27 Ocak 1864 tarihli mazbataya istinaden, Sinop'a en yakın telgraf mahallinin Yozgat olması nedeniyle, inşası devam eden Samsun hattı üzerinden Sinop'a uzanan bir hattın çekilebileceği gündeme geldi. Samsun-Yozgat hattında olduğu gibi Samsun-Sinop hattı için gerekli direklerin mîrî ormanlardan ücretsiz olarak karşılanabileceği, telgraf teli ve makinesinin de tahmini 50-60 Frank'a mal olacağı öngörüldü. Buna karşılık telgraf idaresince, Sinop-Yozgat arasının uzak olmasından dolayı şimdilik Ankara taraflarından getirilecek hatla Karadeniz sahiline bir şube açmanın daha mantıklı olacağı ifade edildi. Ne var ki ekonomik tasarruflar gereğince hattın inşaatının başlaması mümkün görülmedi.⁹

Devlet gelirlerinin artırılması, tüccar ve diğer kesimlerle haberleşmenin hızlandırılması, genel olarak memleket meselelerinin kolaylaştırılması düşüncesi ve Sadâret makamının izni ile ülkenin birçok yerinde telgraf hatları döşenmiş ve döşenmeye devam ediyordu. Bu bağlamda 8 Ekim 1865 tarihli Sinop Liva Meclis'inden Sadârete gönderilen mazbatada, Sinop'a da bir telgraf hattının çekilmesi yönelik istek yinelendi. İlgili yazıda, Karadeniz'e kıyısı olan Sinop'un önemli bir limana sahip olduğu, kentte yabancı tüccarların ve konsolosların yaşadığı vurgulanıyordu. Bu nedenle zaman zaman ortaya çıkan sorunların hızlıca iletilmesi ve çözümlenmesi adına Sinop'ta bir telgraf hattının tesis edilmesi elzemdi. Özellikle Karadeniz üzerinden sandallarla Rusya'dan getirilip, Sinop sahillerinden Anadolu'ya nakledilen kaçak tuzların girişinin ivedilikle önlenmesi ve gerekli tedbirlerin alması adına Samsun sahilleri üzerinde hızlı ve sağlıklı bir haberleşmeye ihtiyaç duyuluyordu. Bu sebeple başta bu konuları ve daha başka sorunları seri bir şekilde idari makamlara iletmek için bir telgraf hattının tesisi son derece önemliydi. Bu ihtiyacı gidermek içinse Sinop'u, karayolu ile 30-32 saat mesafedeki Samsun telgraf hattı ile birleştirmek uygun olacaktı. Hattın çekilmesine müsaade buyrulduğu takdirdeyse ahali karşılık beklemeden telgraf direklerinin temininde ve dikiminde destek verecekti. Bu çerçevede, Sadâret makamının izniyle söz konusu Samsun-Sinop telgraf hattının bir an evvel tamamlanması, gerekli malzemelerin gönderilmesi ve görevlilerin süratle tayin edilmesi bekleniyordu.¹⁰

Hattın keşif bedeline göre Avrupa'dan getirtilecek tel, teçhizat ve edevatın yanı sıra gerek duyulan çeşitli malzemeyle birlikte Samsun-Sinop telgraf hattının yaklaşık maliyeti 17.747 frank 50 santim idi. Bir başka ifade ile 76.913 kuruş 9 para olan bu tutar hazineden karşılanacaktı. Sinop Liva Meclisi'nden gönderilen mazbata ve Tablo 1'de yer alan keşif pusulasının incelenmesinden sonra, Meclis-i Vâlâ-yı Ahkâm-ı Adliye'ce 1 Şubat 1866'da inşaatın bir süreliğine tehirine karar verildi.¹¹ Her ne kadar telgraf hattı inşası kısa süre ertelense de Sinop Liva Meclisi'nin talebi doğrultusunda ilgili hat için ihtiyaç duyulan tel ve çeşitli malzemenin bir an evvel tedarik edilmesi, Sadâret tarafından Telgraf İdaresi'ne iletildi.¹²

⁸ Turan, 2009: 205-206.

⁹ *Türkiye Cumhuriyeti Cumhurbaşkanlığı Devlet Arşivleri Başkanlığı Osmanlı Arşivi* (BOA), Hariciye Nezareti Mektubî Kalemi (HR.MKT.), 472/100, lef. 1-3, H.17.08.1280 (M.27.01.1864).

¹⁰ BOA, İrade (İ). Meclis-i Vâlâ (MVL.), 547/24560, lef. 2, H.17.06.1282 (M.07.11.1865).

¹¹ BOA, İ.MVL., 547/24560, lef. 1, 5, H.15.09.1282 (M.01.02.1866); Meclis-i Vâlâ (MVL.), 715/76, lef. 1, H.08.07.1282 (M.27.11.1865); MVL., 722/105, lef. 1, H.18.03.1283 (M.31.07.1866).

¹² BOA, Sadâret Mektubî Kalemi Mühimme Kalemi (A.)MKT.MHM.), 350/51, H.23.10.1282 (M.11.03.1866).

Tablo 1. Sinop'tan Samsun'a Kadar 32 Saat Mesafe Boyunca Uzatılan Telgraf Hattının Keşif Pusulası¹³

İşin Adı	Birim Fiyatı	Toplam Fiyatı
	Frank	Frank
16.000 kg tel	60 ¹⁴	9.600
2.240 adet izolatör	1	2.240
224 adet makara ile dolap	6,50	1.456
12 adet çavuş takımı	41	492
2 adet mükemmel makine	470	940
120 adet eleman	1,50	180
Sigorta		79,50
Nakliye		1.920
Sandık masrafları		840
Genel Toplam		17.747,50

Tehir edilen Samsun-Sinop telgraf hattı projesi, Avrupa'dan sipariş edilen malzemelerin gelmesi ile 1 Mayıs 1867'de Samsun-Sinop hattının yanı sıra Trabzon'dan Rize'ye, Edirne'den Tarsus'a kadar birçok bölgede telgraf hatlarının uzatılmasına başlandı. Bu doğrultuda ilgili bölgelere memurlar gönderildi. Çalışmaların takibi içinse dördüncü dereceden sınıflandırılan Rize, Batum, Sinop ve Tarsus telgrafhanelerinin müdürleri belirlenip tayin edildi. Her bir telgraf müdürüne 1.200 kuruş aylık maaş bağlandı. Ayrıca telgraf istasyonlarında görev yapacak refakat memurları ise aylık 500 kuruş maaşla çalışmaya başladı. İnşa süreci hızla ilerlerken hatların direkleri ve inşa masrafları çoğunlukla yerel halk tarafından karşılandı.¹⁵ Samsun-Sinop telgraf hattının tamamlanmasından kısa bir süre önce hatta görev yapacak on adet hat çavuşu, 300'er kuruş maaşla tayin edildi.¹⁶ Söz konusu hat çavuşlarının başlıca vazifesiye telgraf hatlarını kontrol etmek, gerekli tamir ve bakımları yapmaktır. Bunun için her gün, gün doğumuyla hattı dolaşmaya çıkıyor, soğuk havalarda telleri gerektiği kadar gevşetiyor, sıcak havalarda da lüzumca geriyorlardı.¹⁷

Yaklaşık bir yıllık çalışmanın ardından Samsun'dan Sinop'a uzatılan telgraf hattı 30 Mart 1868 tarihinde ve Sinop Sancağı Mutasarrıfı Tevfik Paşa döneminde tamamlanıp hizmete girdi. Sinop'un iletişim altyapısı açısından önem arz eden bu gelişme, Sinop Liva Meclisi'nce büyük sevinçle karşılandı ve usul gereği hemen İstanbul'la muhabereye geçildi.¹⁸ Sinop'taki ilk telgrafhane, belgelerden tespit edilememekle birlikte muhtemelen Sinop hükümet dairesinin içinde ya da Boyabat kazasında olduğu gibi hükümet konağının yakınında bir yerde hizmet vermeye başladı.

Samsun'dan Sinop'a kadar inşa edilen telgraf hattı ile birbirine komşu iki sahil kenti arasındaki irtibat daha hızlı sağlanır hale geldi. Hattın geçtiği yerlerden birisi ise Bafra kazası idi. Dolayısıyla hem resmî makamlarla sağlıklı iletişim kurmak hem de ticaretin canlanması için Bafra ahalisi de kazalarına bir telgrafhane tesis edilmesini talep etti. Durum Trabzon vilayeti valiliğine Meclis-i Vâlâ'ya bildirildi. Talep karşısında buyrulan irade gereğince, direkleri halk tarafından tedarik edilmek üzere 28 Şubat 1868'de telgraf hattının kaza merkezine ulaştırılmasına ve Bafra'ya bir telgrafhane tesis edilmesine karar kılındı.¹⁹ Diğer taraftan 10 Ekim 1868 tarihinde sahil şeridini müteakiben telgraf hattının Sinop'tan İnebolu'ya kadar uzatılması gündeme geldi ve Kastamonu Valiliği'nden gerekli malzemelerin gönderilmesi talep edildi.²⁰ Ne var ki bu düşünce, başta coğrafi şartların zorluğu olmak üzere çeşitli nedenlerle uzun yıllar hayata geçirilemedi.

Her ne kadar Sinop Telgrafhanesi hizmet vermeye başlamış olsa da telgraf hattı Samsun ve Ankara üzerinden dolaşıyor, bu da iletişimi yavaşlatıyordu. Bu duruma çözüm bulmak adına dönemin Kastamonu Valisi Mehmed

¹³ BOA, MVL., 719/62, lef. 1,2, 4, 5, 6, H.03.12.1282 (M.19.04.1866). Belgenin aslı için bkz. Ek-2.

¹⁴ 500 kilogramının birim fiyatı.

¹⁵ BOA, İrade (İ). Hariciye (HR.), 225/13164, lef. 1-2, H.04.01.1284 (M.08.05.1867); HR.MKT., 576/84, H.01.02.1284 (M.04.06.1867).

¹⁶ BOA, HR. MKT., 605/41, H.19.11.1284 (M.13.03.1868).

¹⁷ Hanilçe, 2017: 68.

¹⁸ BOA, A.}MKT.MHM., 404/48, lef. 2, R.18.01.1284 (M.30.03.1868). İlgili muhabere için bkz. Ek-3.

¹⁹ BOA, İ.MVL., 585/26289, lef. 1-4, H.05.11.1284 (M.28.02.1868); A.}MKT.MHM., 401/52, H.12.11.1284 (M.06.03.1868).

²⁰ BOA, A.}MKT.MHM., 423/28, H.22.06.1285 (M.10.10.1868).

Reşid Paşa, İstanbul'a gönderdiği tahriratta Kastamonu'dan Sinop'a doğrudan doğruya bir telgraf hattının çekilmesini arz etti. Söz konusu talep onaylandığı takdirde hat, Taşköprü ve Boyabat üzerinden Sinop'a ulaşacağından iki kazaya da birer telgrafhane açılacaktı. Kısa bir süre sonra Sinop-Samsun telgraf hattının yanı sıra Sinop'un Boyabat-Taşköprü üzerinden Kastamonu ile irtibatının sağlanması için çalışmalara başlandı. Sinop ile Kastamonu arasındaki telgraf hattı 40 saat, başka bir ifadeyle yaklaşık 200 km uzunluğunda olacaktı.²¹ Bu kapsamda hattın geçtiği Taşköprü ve Boyabat kazalarına birer telgraf merkezinin inşasına karar verildi.²² Hattın maliyet bedeli 24.304 frank olarak hesaplandı. Gerekli tel ve edevat Avrupa'dan getirilecekti. Telgraf merkezlerinde çalışacak memur ve hat çavuşlarına aylık olarak toplam 5.005 kuruş ödenmesine karar verildi. Maaşlar ise telgraf ücretlerinden karşılanacaktı. Ayrıca telgraf hattının geçtiği bölgelerdeki hat direkleri ve inşaat masrafları söz konusu kazaların ahalileri tarafından temin edilecekti.²³ Çok geçmeden Boyabat çarşısının yakınlarında yer alan yaklaşık 2,5 dönümlük araziye bir adet hükümet konağı ve bir de telgrafhane binası inşaatına başlandı. Hükümet konağı sekiz odalı, telgrafhane binası ise üç odalı olacaktı. İnşaatların maliyeti, servet sahibi eşraftan kimseler ve ahaliden oluşan toplam 534 kişinin katkıları ile toplanan 47.710 kuruştan karşılandı. Böylelikle 1869 yılında Boyabat telgrafhanesi faaliyete geçti.²⁴

Bu arada Osmanlı Devleti tarafından Üsküdar'dan Kastamonu ve Sinop'a, oradan da Güney Karadeniz sahilleri adeta nakış nakış telgraf hatlarıyla işlenip Osmanlı-Rus hududundaki Saint Nikola²⁵ mevkiinden itibaren Rus hatları ile birleşmesi uygun görüldü. Trabzon'dan sınıra kadarki hat için gerekli olan ve Avrupa'dan getirilecek ilave tel ve edevatın toplam maliyeti ise 199.672 franktı. Söz konusu bedel hazineden ödenirken inşaat masraflarının ve nakliye ücretlerinin mahalli idarelerce karşılanması için Kastamonu ve Trabzon vilayetlerine gerekli iradeler gönderildi.²⁶

1871 yılına gelindiğinde Kastamonu vilayetindeki telgraf hatlarının toplam uzunluğu 488 km, telgraf tellerinin uzunluğu ise 652 km'ye ulaştı. Aynı dönemde Kastamonu'dan Anadolu ve Rumeli'deki vilayetler ile İskenderiye, Mısır ve İran'a gönderilen telgraf tarifeleri Tablo 2'de gösterilmiştir.²⁷

Tablo 2. 1871 Yılı Kastamonu Vilayeti Telgraf Tarifeleri

Kastamonu Vilayetinden Anadolu Vilayetlerine Gönderilen Telgraflar İçin Alınacak Ücret		Kastamonu Vilayetinden Rumeli Vilayetlerine Gönderilen Telgraflar İçin Alınacak Ücret	
Vilayetin İsmi	Kuruş	Vilayetin İsmi	Kuruş
Üsküdar ve Dersaadet	25	Edirne	30
Aydın	30	Tuna	40
Ankara	15	Bosna	50
Erzurum	30	Selanik	40
Bağdat	40	Yanya	50
Cezayir-i Bahr-i Sefid	15	İşkodra	50
Hüdâvendigâr	15	Girit	-
Halep	30	Memleket İsmi	Frank
Diyarbakır	30	İskenderiye ve Mısır	30
Sivas	15	İran	21
Suriye	40		
Trabzon	15		
Konya	30		

²¹ Bazna, 2023: 687.

²² BOA, Şûrâ-yı Devlet (ŞD.), 1638/21, lef.1, H.23.08.1285 (M.09.12.1868).

²³ BOA, A.}MKT.MHM., 431/6, H.20.09.1285 (M.04.01.1869).

²⁴ BOA, İrâde (İ). Dahiliye (DH.), 598/41657, lef 1-4, H.03.06.1286 (M.10.09.1869).

²⁵ Batum'un 40 km kuzeydoğusunda yer alan Aziz Nikola Kalesi'nin bulunduğu mevki. Deniz kıyısına konuşlanan kale, Osmanlı kaynaklarında *Şekvetili* olarak ifade edilirken günümüzde Gürcistan'a bağlı *Shekvetili* beldesinin sınırları dahilindedir. 1856'da ise Çarlık Rusya tarafından Osmanlı sınırını izlemek ve ithal malları denetlemek amacıyla bölgeye Aziz Nikolas isimli bir gümrük kurulmuştur. Megrelishvili ve Megrelishvili, 2024: 152.

²⁶ BOA, HR.MKT., 679/60, lef. 1-2, H.29.11.1286 (M.02.03.1870), 679/63, H.29.11.1286 (M.02.03.1870).

²⁷ *Kastamonu Vilayet Salnamesi* (KVS), 1871: 96-97. Kastamonu vilayeti dahilindeki telgraf hatlarını gösteren harita için bkz. Ek-4.

Yukarıdaki telgraf tarifelerinde de görüldüğü üzere Kastamonu'dan Anadolu'daki vilayetlere gönderilen en yüksek telgraf ücreti 30 kuruşla Aydın, Erzurum, Diyarbakır ve Konya vilayetleri ile yapılan yazışmalardan alınıyordu. Diğer taraftan bugün Türkiye sınırları içerisinde yer almayan Suriye ve Irak bölgelerine çekilen 20 kelimelik bir telgrafnameden 40 kuruş tahsis ediliyordu. Rumeli'de yer alan Bosna, Yanya ve İşkodra'ya çekilen bir telgrafnamenin maliyeti 50 kuruşken İskenderiye'ye ve Mısır'a 30 frank, İran'a ise 21 frank bedelle telgraf çekilebiliyordu.

XVIII. yüzyılın son çeyreğinden itibaren Sinop'ta konsolosluk açan Rusya, zaman içerisinde Karadeniz ticaretinde aktif rol oynar hale geldi. Osmanlı Devleti ve Avrupalı devletlerin dâhil olduğu rekabetçi ticari hayat içerisindeki önemli sorunlardan birisi de Karadeniz'deki zorlu hava koşullarıydı. Güney Karadeniz'de seyir halindeki gemilerin, fırtınalı havalarda sığındığı önemli limanların başında ise Sinop limanı geliyordu. Ruslar, ticaretin aksamaması ve Rus bandıralı gemilerinin etkilenmemesi için hava durumunu tahmin etmek adına Petersburg Rasathanesi ile koordineli çalışacak bir rasathane şubesi Sinop'ta açmak istedi. Plana göre Sinop'taki rasathanede toplanacak, güncel hava koşulları Rusya'nın Sinop konsolosluğu aracılığı ile her gün telgrafla Petersburg'a iletilecekti. Sinop ile Petersburg arasındaki iletişimi sağlayacak telgraf hattı ise deniz altına çekilecek hat ile Rus topraklarına ulaşacaktı. Ancak hava durumlarına ait bilgi telgraflarının yalnızca Rasathane-i Amire'ye iletilmesi ve ecnebi devletlerin rasathaneleri gibi Petersburg Rasathanesi'nin de bu bilgileri Rasathane-i Amire'den alabileceği gerekçe gösterilerek Rusların Sinop'ta rasathane açma talepleri geri çevrildi.²⁸ Böylelikle Sinop'tan Petersburg'a çekilmesi düşünülen telgraf hattı projesi de pratiğe dökülemeden rafa kaldırıldı.

Telgrafın gelişimiyle Kastamonu vilayetindeki telgrafhaneler 5 sınıfa ayrıldı.²⁹ Buna göre Sinop sancağı merkez kazasındaki telgrafhane 1868'de 4. sınıf olarak hizmet vermeye başladı. Telgrafhaneler daha geniş haberleşme kapasitesine sahip ve daha yüksek dereceli telgraf memurlarının bulunduğu birimlerdi. Telgrafhanelere göre daha sınırlı teknik donanıma sahip olan ve çoğu zaman telgrafhanelere bağlı ara istasyon özelliğinde olan birimlerse pusula merkezi olarak nitelendiriliyordu. Buna göre Sinop sancağına bağlı Boyabat kazasında, 1869'da 1. sınıf pusula merkezi teşkil edilirken 1873-1880 yılları arasında 2. sınıf pusula merkezi adıyla faaliyetlerini sürdürür. 1872'de Gerze nahiyesinde 3. sınıf pusula merkezi kuruldu. Gerze telgrafhanesi 1877-1880 yıllarında 2. sınıf pusula merkezi olarak hizmet verdi. 1880'den itibaren Sinop ve kazalarındaki kuruluşlar *telgrafhane* olarak belirtilmeye başlandı. Telgraf hatlarının geç ulaştığı Ayancık kazasındaki telgrafhane ise 1906'da faaliyete geçti. Kastamonu vilayeti salnameleri ve Osmanlı arşiv vesikalarından tespit edilebildiği kadarıyla Sinop sancağı dahilinde tesis edilen telgrafhaneler ile pusula merkezleri ve bu tesislerde görev yapan personeller Tablo 3'te belirtilmiştir.

Tablo 3. Sinop Sancağında Kurulan Telgrafhane ve Pusula Merkezleri ile Buralarda Görev Yapan Personeller³⁰

Yıl	Telgrafhane Bölgesi	Telgrafhane Müdürü, Derecesi	Muhabere Memuru, Derecesi	Hat Çavuşu	Lisan-ı Ecnebiyye Memuru
1869	Sinop 4. Sınıf Telgrafhanesi	Osman Bey, 4.	Hayri Efendi		
	Boyabat 1. Pusula Merkezi		Halid Efendi		
1870	Sinop 4. Sınıf Telgrafhanesi	Osman Bey, 4.	Ahmed Efendi		
	Boyabat 1. Pusula Merkezi		Halid Efendi	Abdullah Ağa	
1871	Sinop 4. Sınıf Telgrafhanesi	Osman Bey, 4.	Rıfat Efendi		
	Boyabat 1. Pusula Merkezi		Agop Efendi	Abdullah Ağa	
1872	Sinop 4. Sınıf Telgrafhanesi	Osman Bey, 4.	Rıfat Efendi, 3.		
	Boyabat 1. Pusula Merkezi		Agop Efendi, 2.	Abdullah Ağa	
	Gerze 3. Pusula Merkezi		Andon Efendi, 3.		

²⁸ Tan, 2021: 209-212.

²⁹ Vilayetteki 1. sınıf telgrafhane Kastamonu, 3. sınıf telgrafhane Ereğli, 4. sınıf telgrafhaneler Sinop'la birlikte Çankırı, Bartın, Bolu ve Akçaşehir idi. Bazna, 2023: 688.

³⁰ KVS, 1869: 64-65; KVS, 1870: 89-90; KVS, 1871: 96-97; KVS, 1872: 114-116; KVS, 1873: 115, 117; KVS, 1874: 140-141; KVS, 1875: 153-154; KVS, 1876: 129-130; KVS, 1877: 155-156; KVS, 1878: 106-107; KVS, 1879: 108,110; KVS, 1880: 166-167, 170; KVS, 1881: 179-180, 186; KVS, 1882: 195-196, 200; KVS, 1889: 468, 473, 482; KVS, 1892: 438, 440, 447; KVS, 1893: 247, 250, 258; KVS, 1894: 310, 314, 322; KVS, 1896: 237, 241, 250; KVS, 1899: 258, 262, 668; KVS, 1903: 281, 285, 293.

1873	Sinop 4. Sınıf Telgrafhanesi	Osman Bey, 4.	Rıfat Efendi, 3.		
	Boyabat 2. Pusula Merkezi		Ali Efendi, 2.	Abdullah Ağa	
	Gerze 3. Pusula Merkezi		Andon Efendi, 3.		
1874	Sinop 4. Sınıf Telgrafhanesi	İshak Efendi, 4.	Rıfat Efendi, 3.		
	Boyabat 2. Pusula Merkezi		Ali Efendi, 2.	Abdullah Ağa	
1875	Sinop 4. Sınıf Telgrafhanesi	İshak Efendi, 4.	Hilmi Efendi, 3. Şâkird Nevres Efendi		
	Boyabat 2. Pusula Merkezi		Ali Efendi, 2.	Abdullah Ağa	
1876	Sinop 4. Sınıf Telgrafhanesi	İshak Efendi, 4.	Hilmi Efendi, 3. Şâkird Nevres Efendi Şâkird Sami Efendi		
	Boyabat 2. Pusula Merkezi Boyabat 3. Pusula Merkezi		Ali Efendi, 2. İzzet Efendi, 3. Şâkird Vasfi Efendi	Abdullah Ağa	
1877	Sinop 4. Sınıf Telgrafhanesi	Recai Efendi, 4.	Hilmi Efendi, 3. Şâkird Sami Efendi		
	Boyabat 2. Pusula Merkezi		Ali Efendi, 2.	Abdullah Ağa	
	Gerze 2. Pusula Merkezi		Ali Efendi, 2.		
1878	Sinop 4. Sınıf Telgrafhanesi	Recai Efendi, 4.	Hilmi Efendi, 3.		
	Boyabat 2. Pusula Merkezi		İsmail Efendi, 2.	Abdullah Ağa	
	Gerze 2. Pusula Merkezi		Ali Efendi, 2.	Ömer Ali Ağa	
1879	Sinop 4. Sınıf Telgrafhanesi	Recai Efendi, 4.	Ziya Efendi, 3.		
	Boyabat 2. Pusula Merkezi		İsmail Efendi, 2.	Abdullah Ağa	
	Gerze 2. Pusula Merkezi		Nevres Efendi, 2.	Ömer Ali Ağa	
1880 ³¹	Sinop Telgrafhanesi	Ahmed Efendi	Ziya Efendi		
	Boyabat Telgrafhanesi		İsmail Efendi	Abdullah Ağa	
	Gerze Telgrafhanesi		Nevres Efendi Ali Mazhar Efendi	Ömer Ali Ağa	
1881	Sinop Telgrafhanesi	Ahmed Efendi	Haşim Efendi		
	Boyabat Telgrafhanesi		İsmail Efendi	Abdullah Ağa	
	Gerze Telgrafhanesi		Ali Mazhar Efendi	Ömer Ali Ağa	
1882	Sinop Telgrafhanesi	Ahmed Efendi ³²	Haşim Efendi ³³		
	Boyabat Telgrafhanesi		İsmail Efendi Şâkird İsmail Hakkı Efendi	Abdullah Ağa	
	Gerze Telgrafhanesi		Ali Mazhar Efendi	Ömer Ali Ağa	

³¹ 1880 ve sonrasındaki salnamelerde Sinop, Boyabat ve Gerze'deki telgrafhane ve pusula merkezleri ile buralarda görev yapan müdür ve memurların dereceleri belirtilmemiştir. Ayrıca Boyabat ve Gerze kazaları için kullanılan *pusula merkezi* ifadesine yer verilmemiştir.

³² Osmanlı arşiv vesikalarında Ahmed Sadık Efendi olarak da ifade edilen Sinop Telgraf ve Posta Müdürü Ahmet Efendi 1882 yılında vefat etti. Yaklaşık 16 yıl telgraf ve posta teşkilatına hizmet etti. Sırasıyla Siverek, Birecik, Çarşamba, Ordu, Giresun ve Yanya'da görev yaptı. Son görev yeri olan Sinop'a 13 Haziran 1879'da telgraf müdürü olarak atandı. Sinop'taki görevini 2 yıl 8 ay boyunca sürdürdü. Vefatından sonra geride kalan ailesine maaş tahsis edilmesine karar verildi. Görevi sırasında Ahmet Sadık Efendi 800 kuruş alırken vefatının ardından eşi Nur Cemal Hanım'a aylık 78 kuruş maaş bağlandı. BOA, ŞD., 2455/33, lef. 3-4, H.23.07.1299 (M.10.06.1882).

³³ 24 Şubat 1882'de vefat eden Sinop telgrafhanesi muhabere memuru Haşim Efendi'nin eşine, çocuklarına ve hatta henüz doğmamış çocuğu da dahil olmak üzere aileye 60 kuruş maaş bağlandı. BOA, ŞD., 2454/43, lef. 3-4, H.09.07.1299 (M.27.05.1882).

1889	Sinop Telgrafhanesi	Tevfik Efendi ³⁴	Sami Efendi	Hüseyin Efendi, Hasan Ağa Ömer Ali Ağa	
	Boyabat Telgrafhanesi		Ahmed Ziya Efendi		
	Gerze Telgrafhanesi		Ali Mazhar Efendi		
1892	Sinop Telgrafhanesi	Rifat Efendi	Yusuf Efendi	Ömer Ali Ağa	Pervanit (?) Efendi ³⁵
	Boyabat Telgrafhanesi ³⁶		Ahmed Ziya Bey		
	Gerze Telgrafhanesi		Ali Mazhar Efendi		
1893	Sinop Telgrafhanesi	Rifat Efendi	İbrahim Hakkı Efendi	Ömer Ali Ağa	Pervanit Efendi
	Boyabat Telgrafhanesi		Ahmed Ziya Bey		
	Gerze Telgrafhanesi		Ali Mazhar Efendi		
1894	Sinop Telgrafhanesi	Abdülkadir Efendi	İbrahim Hakkı Efendi Posta Kâtibi Fahri Efendi Muhaberat Muhassılı Ahmed Efendi ³⁷	Ömer Ali Ağa	Pervanit Efendi
	Boyabat Telgrafhanesi		Ahmed Ziya Bey	Mehmed Çavuş Süleyman Çavuş	
	Gerze Telgrafhanesi		Ali Mazhar Efendi		
1896	Sinop Telgrafhanesi	Abdülkadir Efendi	Ali Haydar Efendi Asım Efendi Muhaberat Muhassılı İsmail Ağa Müvezzi ³⁸ Behram Efendi	Hasan Ağa Ömer Ali Ağa Mehmed Ağa	Faik Efendi
	Boyabat Telgrafhanesi		Ziya Bey	Mehmed Çavuş Süleyman Çavuş Ahmed Çavuş	
	Gerze Telgrafhanesi		Ali Mazhar Efendi		
1899	Sinop Telgrafhanesi	Abdülkadir Efendi	Hafız Behçet Efendi Asım Efendi Muhaberat Muhassılı (Boş) Müvezzi Behram Efendi	Hüseyin Ağa Ömer Ali Ağa ³⁹ Mehmed Ağa	Faik Efendi
	Boyabat Telgrafhanesi		Ziya Efendi	Mehmed Çavuş Süleyman Çavuş Salim Çavuş	

³⁴ Mehmed Tevfik Efendi, Sinop telgraf müdürlüğünde çalışırken Kastamonu telgraf başmüdürünün asılsız ihbarıyla Devrek nahiyesi posta memurluğuna tayin edildi. Bu görev değişikliğinden rahatsız olan Mehmed Tevfik Efendi sonrasında şikayetçi oldu. BOA, Dahiliye Nezareti Mektubi Kalemi (DH.MKT.), 1436/113, H.14.11.1304 (M.04.08.1887). Bu belgeden hareket ile 1882-1889 yılları arasında Sinop telgrafhanesi müdürlüğünü bir dönem Tevfik Efendi'nin yaptığı anlaşılmaktadır.

³⁵ 1892 yılında ticaretin kolaylaştırılması için Sinop telgraf merkezine Fransızca bilen bir memur atanmasının münasip olacağı düşünülecek Pervanit Efendi bu göreve getirildi. BOA, DH.MKT., 1909/68, H.09.06.1309 (M.10.01.1892).

³⁶ Boyabat hükümet konağının bakım ve onarımına alınmasından dolayı hükümet konağı içindeki telgrafhane, Mart 1892'den itibaren aylık 400 kuruşa kiralanen evde yaklaşık bir yıl boyunca hizmet verdi. BOA, DH.MKT., 1931/75, H.11.08.1309 (M.11.03.1892).

³⁷ Sinop Telgraf ve Posta Müdürlüğü'nde çalışırken yaş ya da farklı nedenlerle tekaüde sevk edilenler yani emekliye ayrılanlar da olmuştur. Örneğin Sinop telgraf merkezi muhaberat muhassılı Ahmet Efendi, yaklaşık bir yıl Sinop telgrafhanesinde çalıştıktan sonra 17 Mart 1895'te emekliye ayrılmış ve kendisine emekli maaşı bağlanmıştır. BOA, ŞD., 934/60, lef. 1-2, H.25.07.1312 (M.21.02.1895).

³⁸ Mektup, telgraf vb. şeyleri ev ev dolaşıp dağıtan kimse, postacı.

³⁹ 1900'de telgraf çavuşu Ömer Ali Ağa'nın vefat etmesi üzerine zevcesine ve kerimesine emekli aylığı bağlanmıştır. BOA, ŞD., 985/63, lef. 1-2, H.02.07.1318 (M.26.10.1900).

	Gerze Telgrafhanesi		Ali Mazhar Efendi		
1901	Sinop Telgrafhanesi	Şehabeddin Efendi ⁴⁰			
1902	Sinop Telgrafhanesi	Şehabeddin Efendi			
1903 ⁴¹	Sinop Telgrafhanesi	Şehabeddin ⁴² Efendi Müdür Vekili Muhabere Baş Memuru Mahmud Celaleddin Efendi	Müvezzi Mehmed Avni Efendi	Hüseyin Ağa Hasan Ağa	Hasan Tahsin Efendi
	Boyabat Telgrafhanesi		Ahmed Ziya Efendi	Sinop Ciheti 1. Hat Çavuşu Mehmed Çavuş Taşköprü Hattı Çavuşu Mehmed Efendi İkinci Hat Çavuşu İbrahim Efendi	
	Gerze Telgrafhanesi		Ali Mazhar Efendi	Çavuş Mehmed Muhyiddin Efendi	
1905	Sinop Telgrafhanesi	Hafız Ahmed Efendi			
1906	Sinop Telgrafhanesi	Hafız Ahmed Efendi			
	Gerze Telgrafhanesi		Ali Mazhar Efendi ⁴³		
1907	Sinop Telgrafhanesi	Hafız Ahmed Efendi			
1908	Sinop Telgrafhanesi	Hafız Ahmed Efendi	Mahmud Efendi		
	Ayancık Telgrafhanesi	Mehmed Celal Efendi			
1909	Gerze Telgrafhanesi			Çavuş Recep Ağa ⁴⁴	
1912	Gerze Telgrafhanesi	Şemsi Efendi ⁴⁵			
1915	Sinop Telgrafhanesi	Sırrı Efendi	Muhabere Memurları Kazım Efendi, Mehmet Ali Efendi, Hamdi Efendi Posta Kâtibi Şaban Efendi Makinist Hasan Efendi		

Şubat 1889'da Telgraf ve Posta Nezareti, Sinop'ta ticaretin kolaylaştırılması için telgraf merkezine Fransızca bilen bir memurun bulundurulması için gereğinin yapılmasını istedi. Bunun üzerine Dahiliye Nezareti'nce

⁴⁰ Yozgat, Boğazlıyan, Ürgüp, Adana telgrafhanelerinde de görev yapan Şehabeddin Efendi, 1901-1903 yılları arasında Sinop Telgraf Müdürlüğünü yürüttükten sonra 9 Haziran 1903 tarihinde vefat etmiş, daha sonra ailesine maaş tahsis edilmiştir. BOA, ŞD., 1061/23, lef. 1-2, H.26.05.1325 (M.07.07.1907).

⁴¹ 1903 yılında Sinop sancağının da dâhil olduğu Kastamonu vilayeti genelinde telgraf ve posta memuru olarak toplam 24 kişi görev yapıyordu. Küskü, 2024: 280.

⁴² İlgili salnamede Şahap Efendi olarak ifade edilmiştir.

⁴³ 26 yılı aşkın bir süre Gerze telgrafhanesinde görev yapan Ali Mazhar Bey, 4 Nisan 1906 tarihinde emekliye ayrılmıştır. BOA, ŞD., 1056/3, lef. 1, H.27.01.1325 (M.12.03.1907).

⁴⁴ Haziran 1909'da emekliye ayrılmıştır. BOA, ŞD., 1095/13, lef. 1, 12.06.1327 (M.01.07.1909).

⁴⁵ Zimmetine para geçirdiği iddiasıyla hakkında soruşturma açılan Gerze Nahiyesi Posta ve Telgraf Müdürü Şemsi Efendi, suçlu bulunarak hapsine ve zimmetine geçirdiği paranın kendisi ve kefillerinden tahsisine karar verilmiştir. BOA, Dahiliye Nezareti Mütenevvia Evrakı (DH.MTV.), 36/56, lef. 1-2, H.09.07.1330 (M.24.06.1912).

gönderilen tezkirede, Sinop telgrafhanesinde bulunan telgraf memurunun Fransızca muhabere hizmeti verebilecek kapasitede olduğu belirtildi.⁴⁶ Ancak söz konusu memurun yabancı dil becerisi yeterli gelmemiştir. Aralık 1891'de Sinop mutasarrıflığından Telgraf ve Posta Nezaretine gönderilen yazıda Sinop Telgraf Merkezi'nde yabancı dille haberleşme yapıldığı ancak gerek ticarî işlemlerde gerekse de kentte bulunan Rus konsolosluğunun yazışmalarında sorun yaşandığı ifade edildi. Bu sorunu giderilmesi için telgraf merkezinde Fransızca haberleşme ve yazışma yapılabilmesinin gerekliliği hem tüccarlar hem de Rus konsolosluğu tarafından dile getirildi.⁴⁷ Diğer taraftan ilgili Kastamonu vilayeti salnamesinde yer alan bilgiye göre 1892 yılında Sinop telgrafhanesinde yabancı dil bilen bir telgraf memuru görev yapıyordu.⁴⁸ Dolayısıyla tüccarın ve Rus konsolosluğunun talebinin de kısa süre de karşılandığı düşünülebilir.

Ticaretin canlanması yani iktisadi kaygıların yanı sıra Sinop ve çevresinde telgraf hatlarının yaygınlaşması; bölgedeki kaçakçılık faaliyetlerinin önlenmesi ve sıhhi tedbirlerin artırılması açısından da önemliydi. Bu bağlamda Kastamonu Valiliği tarafından Maliye Nezaretine gönderilen 21 Nisan 1888 tarihli tahriratta ecnebi tuzu ve yasak eşya ithalinin önüne geçilmesi için Sinop sahillerinde devriye görevi yapmak üzere Sinop'a bir vapur gönderilmesi talep edildi. Yine benzer gerekçelerle ve iletişimin sağlıklı yürütülebilmesi için Telgraf ve Posta Nezareti'nden İnebolu ile Cide arasına bir telgraf hattının çekilmesi de ilgili yazıda belirtildi.⁴⁹ Buna karşılık Sinop'un İnceburun mevkiinden İnebolu'ya kadar uzanan sahil boyunca coğrafi engeller ve ekonomik koşullar nedeniyle uzun yıllar telgraf hattı çekilemedi. Bu durum ise kaçakçılık ve eşkıyalık gibi çeşitli asayişsizlik hadiselerinin engellenmesini zorlaştırdı.

Diğer taraftan sıhhi tedbirler kapsamında ve salgın hastalıkların önüne geçmek amacıyla Mutasarrıf Reşid Paşa zamanında, Sinop kent merkezinin konuşlandığı Boztepe Yarımadası'nın güneydoğusunda bulunan Karakum mevkiine Temmuz 1892'de bir tahaffuzhane inşa edildi.⁵⁰ Söz konusu tahaffuzhane çalışmaları kapsamında Sinop'a gönderilen Meclis-i Umûr-ı Sıhhiye Azâsından Miralay Nuri Bey, Sıhhiye Nezaretine çektiği telgrafta; Karakum mevkiindeki tahaffuzhanenin, şehre 7 km uzaklıkta bulunduğu belirtirken gerek yolcuların gerekse de tahaffuzhanedeki görevlilerin hızlıca haberleşmesi için Türkçe ve Fransızca muhabere yapılabilecek bir telgraf şubesi açılmasına ihtiyaç duyduğuna vurgu yapılmıştı.⁵¹ İlgili telgraftan bir süre sonra Karakum'daki tahaffuzhanenin yanına bir telgrafhanenin tesis edilmesine karar verildi.⁵² Şubenin teşkili için Selânik'te görevli memur Mehmed Cemil Efendi 750 kuruş maaş ile Sinop'a tayin edilip tahaffuzhane telgraf şubesine geçici olarak görevlendirildi.⁵³ Kısa bir süre sonra ise telgraf memurunun ihtiyacı olan çeşitli telgraf alet ve edevatları temin edilerek telgrafhane hizmete girdi.⁵⁴

Sinop sahip olduğu limanı ve tahaffuzhanesiyle Güney Karadeniz sahillerinde önemli bir konuma sahipti. Bu bağlamda Sinop telgraf merkezinde yürütülen muhabere faaliyetleri giderek artış gösterdi, hatta merkezin aylık gelirlerinde düzenli bir yükseliş kaydedildi. Ancak telgrafhanedeki bir memurun hem Fransızca hem de Türkçe muhaberata yetişmesi de güçleşti. Telgraf müdürü ise sürekli posta işleri ile ilgilendiği için telgraf hizmetlerine yardımcı olamıyordu. Üstüne üstlük karantina dönemlerinde Karakum mevkiindeki tahaffuzhaneye geçici olarak bir telgraf memuru gönderilmişti. Kastamonu Telgraf ve Posta Müdürlüğü'nden gelen bir mazbatada, karantina ile Sinop merkezi arasındaki haberleşmenin yoğunluğu nedeniyle geçici olarak gönderilen telgraf muhabere memurunun, burada sürekli istihdam edilmesi istendi. Ayrıca bütçeden kendisine aylık 500 kuruş verilmesi uygun görüldü. Çok geçmeden Sinop'ta görülen kolera salgını nedeni ile geçici olarak karantina binasına görevlendirilen Sinop Posta ve Telgraf Müdürlüğü'nde görevli posta kâtibi ile posta müvezzii daimî olarak istihdam edildi.⁵⁵ 1923 yılına gelindiğinde ise gerekli makine ve gereçlerin tedarikinin ardından telgrafın yanı sıra tahaffuzhane ile Sinop kent merkezi arasında telefon bağlantısı sağlandı.⁵⁶

⁴⁶ BOA, DH.MKT., 1909/68, H.09.06.1309 (M.10.01.1892).

⁴⁷ BOA, DH.MKT., 1905/110, H.26.05.1309 (M.28.12.1891).

⁴⁸ KVS, 1892: 438.

⁴⁹ BOA, DH.MKT., 1418/24, H.13.08.1304 (M.07.05.1887).

⁵⁰ Tahaffuzhane hakkında ayrıntılı bilgi için bkz. Yaşayanlar, 2021: 401-425.

⁵¹ BOA, İrâde (İ). Telgraf ve Posta (PT.), 1/3, lef. 1-2, H.06.01.1310 (M.31.07.1892).

⁵² BOA, Babiali Evrak Odası (BEO.), 42/3093, H.07.01.1310 (M.01.08.1892).

⁵³ BOA, İ.PT., 1/47, lef. 1-2, H.09.06.1310 (M.29.12.1892); BEO, 133/9912, H.13.06.1310 (M.02.01.1893).

⁵⁴ BOA, BEO, 43/3196, lef. 1-2, H.09.01.1310 (M.03.08.1892).

⁵⁵ BOA, İ.PT., 2/44, lef. 1-2, H.03.01.1311 (M.17.07.1893); DH.MKT., 61/45, lef. 3, H.05.01.1311 (M.19.07.1893).

⁵⁶ Türkiye Cumhuriyeti Cumhurbaşkanlığı Devlet Arşivleri Başkanlığı Cumhuriyet Arşivi (BCA), 272.0.0.11/16.70.2, 06.12.1923. Esasında kötü havalarda tahaffuzhane ile şehir merkezi arasındaki ulaşımın deniz yolu ile sağlanmasının mümkün olmuyordu. Bu nedenle 1911'de

Sinop'un limanı ve tahaffuzhanesi dolayısıyla Karadeniz'de artan dolaşım ağı içerisinde telgraf ve posta hizmetleri de yoğunlaştı. Bu durum yalnızca idari iş yükünde artışa değil, aynı zamanda Osmanlı Devleti'nin haberleşme üzerindeki egemenlik haklarını daha görünür kılan bir dizi düzenlemeler yapmasına zemin hazırladı. Nitekim 1895'te Sinop Posta ve Telgraf Müdürlüğü'nün, Karadeniz'de seyrüsefer halinde bulunan Rus vapurlarına Rus postası tarafından teslim edilen mektup ve posta çantalarına Osmanlı pulu yapıştırılmasını talep etmesi, bu denetim ve hâkimiyet arayışının somut bir göstergesiydi.⁵⁷

Kimi zamansa telgraf, yerel halkın doğrudan merkeze ulaşarak taleplerini iletebildiği bir siyasal araç işlevi de görmüştür. 1906'da Müslüman ve Hristiyan ahalinin katılımıyla gerçekleşen Sinop isyanı ise bu işlevin somut bir örneğidir. Öyle ki bu dönemde Sinop Mutasarrıfı görevini yürüten Hacı Ahmed Kadri Bey'in kötü yönetimi, artan asayiş sorunları ve yolsuzluk iddiaları karşısında Sinop ahalisi hükümet konağı önünde toplanmış ve ardından telgrafhaneye yönelerek şikayetlerini Dersaadet'e iletmek istemesi, telgrafın halk nezdinde bir *hak arama* aracı olarak benimsendiğini gösteriyordu.⁵⁸ Ahalinin telgrafhaneden sonuç alınmadan ayrılmayacağını beyan etmesi ve bu süreçte telgrafı bir baskı unsuru olarak kullanması ise yerel yöneticinin otoritesini doğrudan sorgulayan bir eylem olarak yorumlamak mümkündür. Dolayısıyla telgraf, taşrada yalnızca teknik bir yenilik değil, aynı zamanda halkın sesi olabilen ve yerel erkin sınırlarını zorlayabilen bir iletişim ve müdahale aracına dönüşebilmekteydi.⁵⁹

Sinop'un batısında ve Karadeniz sahili üzerinde konumlanan Ayancık kazası ise telgraf hizmeti ile Gerze ve Boyabat'a kıyasla daha geç tarihlerde tanıştı. Ayancık'a telgraf hattı tesis edilmesinin uygunluğu hakkında öncelikli olarak Ekim 1890'da Telgraf ve Posta Nezareti'nden görüş talep edildi.⁶⁰ Sinop Redif Livalığı'nca gönderilen ve Seraskerlikçe Dâhiliye Nezareti'ne iletilen yazıda, Ayancık kazasına yeni bir tabur merkezinin kurulması ve kentin deniz kenarında yer almasından mütevellit ticarete elverişli olması nedeniyle bölgeye bir telgraf hattının çekilmesinin gerektiği belirtildi. Bu yazının ardından bölgeye bir mühendis gönderildi. Telgraf hattı için bir harita çizilip, hattın maliyetine dair inşa bedelini gösterir keşif raporu hazırlandı.⁶¹ 23 Ekim 1890 tarihi itibarıyla Sinop'a 60 km mesafedeki Ayancık kazasına kadar çekilecek hat için Avrupa'dan ithal edilecek olan eşyanın toplam maliyeti 5.206 frank 65 santim olarak belirlendi. Söz konusu malzemelerin nakli, telgraf direkleri, direklerin dikilmesi ile telgrafhanenin binasının yapım masrafı 46.214 kuruştı. Ayancık telgrafhanesinde çalışacak görevlilerin aylık maaşlarının toplamı 1.700 kuruşken maaşlarının yıllık maliyeti ise 20.400 kuruş olarak hesaplandı.⁶²

Tablo 4. Sinop-Ayancık Telgraf Hattının Keşif Defteri⁶³

Eşyanın Muhteviyatı	Frank
Kilogramı 0,39 franktan 6.000 kg 4 mm demir teli	2.340
Kilogramı 0,45 franktan 12 kg 2 mm demir tel	5,40
Kilogramı 3 franktan 18 kg kalay	54
Kilogramı 1,20 franktan 10 kilo nişadır tuzu	12
Kilogramı 1 franktan 20 kilo bant kâğıdı	20
Her biri 1,35 franktan 900 adet küçük model Osmanlı izolatörü	1.215
Her biri 380 franktan 2 adet mükemmel mors makinesi	760

Karakum mevkiindeki tahaffuzhane ile Varoş Mahallesi'nin kıyı kesiminde bulunan karantina binası arasında bir telefon hattı kurulması gündeme geldi. Ancak 1913'te telefon hattının tesis edilmesi planı ertelendi. Yaşayanlar, 2021: 411. Buna karşılık 22 Haziran 1913 tarihli belgede ifade edildiği üzere Sinop kent merkezindeki bazı mülki ve askeri amirler ile Sinop Belediyesi'nin nakdi yardımları sonucu, Hükümet binasından (günümüzde Sinop Adliye Binası olarak kullanılmaktadır) Sinop Hapishanesi'ne; belediye daireleri ile vilayet merkezine bağlı dairelere ayrılmış bütçeden ise yine Hükümet binası ile eski Hükümet Caddesi üzerinde bulunan Sinop Belediyesi, hastane, Mekteb-i İdâdi, reji binası, matbaa, banka idareleri ve polis karakolları arasında ve merkez polis dairesine telefon hatları tesis edilmesine karar verildi. BOA, DH.İD., 169/10, lef. 5, 6, 11, R.09.04.1329 (M.22.06.1913).

⁵⁷ BOA, Hariciye İstişare Odası (HR.HMŞ.İŞO.), 183/9, lef. 1-3, H.27.03.1313 (M.17.09.1895).

⁵⁸ Padişah II. Abdülhamid döneminde (1876-1909) vilayetlerden günlük vukuat bilgileri Yıldız Saray'ına valiler onayıyla telgrafla bildirilmekteydi ve gereksiz olmadığı sürece valiler merkezle doğrudan yazışabiliyordu. Küskü, 2024: 423. Bu bilgidan hareketle, 1906'daki hadiseler sırasında Dersaadet ile kurulmak istenen muhaberatın da Kastamonu Valiliği üzerinden sağlanmış olduğu düşünülmektedir.

⁵⁹ Aktan, vd., 2023: 12-13; İnce, 2022: 64-65; Çelebi, 2020: 260.

⁶⁰ BOA, DH.MKT., 1773/35, H.05.03.1308 (M.19.10.1890).

⁶¹ İlgili harita ve keşif pusulası için bkz. Ek-5 ve Ek-6.

⁶² BOA, ŞD., 2564/12, lef. 3-5, H.20.06.1308 (M.31.01.1891); Meclis-i Vükelâ Mazbataları (MV.), 63/53, H.04.08.1308 (M.15.03.1891).

⁶³ BOA, ŞD., 2564/12, lef. 3, H.20.06.1308 (M.31.01.1891).

Her biri 3 franktan 50 adet löklanşe ⁶⁴ takımı	150
Her biri 65 franktan 3 adet çavuş takımı	195
Şişesi 7 franktan 3 şişe hamz (tuz ruhu)	21
Metresi 0,45 franktan 30 metre ince lastikli tel	13,50
Metresi 0,85 franktan 15 metre kalın lastikli tel	12,75
Ara Toplam	4.798,65
Yüzde nısf itibariyle ücret-i teminiye	24
Yüzde sekiz itibariyle resm-i gümrük	384
Toplam	5.206,65
	Kuruş
Dersaâdet'ten 8.454 kg eşyanın denizyolu ile Sinop'a kadar nakliyesi	1.014
Eşyanın inşa mahalline dağıtımı	600
Her biri 30 kuruştan 840 adet direk	25.200
Her biri 10 kuruştan direklerin dikilmesi	8.400
Bir adet telgrafhane inşası	10.000
Masârif tefrişiye	1.000
Toplam	46.214
Yıllık Masraflar	Frank
Yenilenmesi gereken ve Avrupa'dan gelecek eşyanın fiyatı	343
	Kuruş
Hattın yıllık tamirine	3.360
Telgraf merkezinin yıllık çeşitli masrafları	1.000
Telgraf merkezinin yıllık evrak masrafları	4.000
Toplam	4.760
Maaşlar	Kuruş
1 nefer memur	600
300 kuruştan 3 nefer çavuş	900
1 nefer muhassıl	200
Aylık Maaş Toplamı	1.700
Yıllık Maaş Toplamı	20.400

Eylül 1892'de başta Ayancık olmak üzere Anadolu'nun çeşitli bölgelerinde yapılması planlanan posta ve telgraf merkezlerinin inşaatı, ödenek yetersizliğinden dolayı bir sonraki senenin bütçesinden karşılanmak üzere ertelendi.⁶⁵ Mart 1893'e gelindiğinde, Ayancık'a kurulacak tabur merkezi ve kaza ile hızlı iletişim sağlanması için telgraf hattının yapılmasına, direklerinin ve inşa masraflarının bölge ahalisince karşılanmasına, telgraf ve posta hizmetlerinden elde edilen gelir ile telgrafhanede istihdam edilecek memur ve hademenin maaşlarının ödenmesine karar kılındı.⁶⁶ Söz konusu telgraf hattı ile Sinop iskelesinden Ayancık tabur merkezine kadar bir şose yol inşaatına da başlanması istendi. Şayet şose yapılamadığı takdirde ise iki bölge arasındaki ulaşımın uygun hale getirilmesi talep edildi.⁶⁷

⁶⁴ Asıl adı *Leclanche* olan bir çeşit çinko karbon pil.

⁶⁵ BOA, DH.MKT., 2001/111, H.22.02.1310 (M.15.09.1892).

⁶⁶ BOA, BEO., 166/12409, lef. 2, H.18.08.1310 (M.07.03.1893).

⁶⁷ BOA, BEO., 5/360, lef. 1, H.20.10.1310 (M.07.05.1893).

Ocak 1898'den Eylül 1899'a kadar ahalinin ve yerel makamların talebi doğrultusunda Ayancık'ın yanı sıra Kastamonu vilayetine bağlı Cide ve Daday kazalarında birer telgrafhane açılması hususunda gereğinin yapılması sıklıkla dile getirildi.⁶⁸ Kastamonu valiliğince 3 Mart 1900 tarihli yazıda söz konusu kazalarda telgrafhaneler açılması için ihtiyaç duyulan paranın tahsis edilmediğinden iki senedir hattın açılmadığı, buna karşılık memur tayin edildiği dile getirildi.⁶⁹ Uzun bir bekleyişin ardından Mayıs 1903'te Cide ve Daday'da ahalinin de yardımlarıyla birer telgrafhane inşa edildi ancak Ayancık telgrafhanesi için hala gerekli adımlar atılamadığından bir süre daha beklenmek gerekecekti.⁷⁰

Aradan geçen üç yılın ardından 14 Temmuz 1906'da Ayancık kaza merkezinde inşa edilen telgraf merkezinin resmî açılışı gerçekleştirildi ancak hattın eksikleri vardı.⁷¹ İlerleyen süreçte telgrafhane binası ile alt katı acente, üst katı liman idaresi olacak şekilde bir bina yapılması, aynı zamanda bir liman reisi ve bir de acente memurunun tayin edilmesi talep edildi. Bu arada, daha önce ücretsiz olarak Ayancık halkı tarafından karşılanan telgraf direkleri, hattın yapımının uzun yıllar sürmesi nedeniyle çürümeye başlamıştı. Hattın bir an evvel devreye girmesi için yine ahali tarafından direklerin ücretsiz olarak tedarik edileceği, telgrafhanenin masraflarının ve memur maaşlarının bir kısmının da Ayancık tüccarından karşılanacağı Kaza İdare Meclisi'nce yetkili makamlara iletilti.⁷² Hattın işlerlik kazanabilmesi için hala bazı malzemelere ihtiyaç duyuluyordu. Örneğin Şubat 1907'de telgraf hattının tamamlanabilmesi için gerekli tel ve fincan gibi levazımatın ivedilikle temin edilerek gönderilmesi istenecekti.⁷³

Diğer taraftan Kastamonu valiliği tarafından Dahiliye Nezareti'ne gönderilen 17 Haziran 1911 tarihli tahriratta, Sinop sancağına tabi Karasu (Erfelek) nahiyesi ile Kastamonu vilayet merkezine bağlı Devrekani nahiyesindeki ahalinin talepleri doğrultusunda birer telgrafhane açılması arz olundu. Söz konusu telgrafhanelerin açılması için bir sonraki senenin bütçesinden karşılanmasına karar kılındı.⁷⁴ Ancak Karasu nahiyesine telgrafın geliş tarihi belgelerden tespit edilemedi.

22 Haziran 1913 tarihli belgede ifade edildiği üzere Sinop'taki bazı mülki ve askeri amirler ile belediye dairesinin nakdi yardımları sonucu hükümet dairesinden Sinop hapishanesine; belediye daireleri ile vilayet merkezine bağlı dairelere ayrılmış bütçeden ise yine hükümet daireleri ile belediye, hastane, mekteb-i idadi, reji, matbaa, banka idareleri ve polis karakolları arasında ve merkez polis dairesine telefon hatları tesis edilmesine karar verildi.⁷⁵

Her ne kadar 1868'de Sinop sancak merkezine telgraf hattı ulaşsa da kentte uzun yıllar bağımsız ve modern bir posta ve telgraf binası tesis edilemedi. Aradan geçen kırk dört yılın ardından 6 Haziran 1912'de Dahiliye Nezareti'nden Maliye Nezareti'ne gönderilen yazıda Sinop sancak merkezinde, yeni bir posta ve telgraf dairesinin 78.500 kuruşa inşa olabileceği ifade ediliyordu. Fakat yapının nereye inşa edileceği henüz belirlenmemişti.⁷⁶ Öte yandan Sinop'un güneye bakan liman sahiline askeri bir alay konuşlanmıştı. Bu mevki aynı zamanda Tophane olarak ifade ediliyordu.⁷⁷ Tophane içerisinde iki ümerâ ve zâbitân dairesi, bir zâbit ve efrâd koğuşu, aşhane, çamaşırhane ve talimhane yer alıyordu. Ne var ki Tophane dairesi 1909 yılında kaldırıldı.⁷⁸ Aralık 1914'te ise kumandanlık dairesinin bitişiğindeki zâbit ve efrâd koğuşu⁷⁹ sebebi bilinmeyen bir nedenden dolayı kendi kendine çöktü ve yan yattı. Önceden askeri makamlara ait olan, daha sonra tapusu maliyeye

⁶⁸ BOA, İrade (İ.) Hususi (HUS.), 60/23, H.11.08.1315 (M.05.01.1898); BEO., 1065/79816, H.13.08.1315 (M.07.1898); BEO., 1106/82912, H.18.11.1315 (M.10.04.1898); BEO., 1118/83817, H.08.12.1315 (M.30.04.1898); BEO., 1132/84855, H.09.01.1316 (M.30.05.1898); BEO., 1144/85748, H.29.01.1316 (M.19.06.1898); BEO., 1162/87126, H.02.03.1316 (M.21.07.1898); BEO., 1171/87771, H.16.03.1316 (M.04.08.1898); BEO., 1176/88149, H.26.03.1316 (M.14.08.1898); DH.MKT., 2099/59, H.14.04.1316 (M.01.09.1898); İ.HUS., 69/10, H.08.06.1316 (M.24.10.1898); BEO., 1215/91122, H.11.06.1316 (M.27.10.1898); BEO., 1300/97461, H.15.12.1316 (M.26.04.1899).

⁶⁹ BOA, DH.MKT., 2328/52, H.03.12.1317 (M.04.04.1900).

⁷⁰ BOA, DH.MKT., 710/15, lef. 2-3, H.21.02.1321 (M.19.05.1903).

⁷¹ BOA, Yıldız (Y.) Mütenevvi Maruzat (MTV.), 288/94, H.22.05.1324 (M.14.07.1906).

⁷² BOA, ŞD., 1153/35, lef. 1, 2, 5, H.27.07.1324 (M.16.09.1906).

⁷³ BOA, DH.MKT., 1166/43, lef. 1, 3, 4, H.26.12.1324 (M.10.02.1907).

⁷⁴ BOA, Dahiliye Nezareti İdare (DH.İD.), 119/6, lef. 1-4, H.21.06.1329 (M.19.06.1911).

⁷⁵ BOA, DH.İD., 169/10, lef. 5, 6, 11, R.09.04.1329 (M.22.06.1913).

⁷⁶ BOA, Maliye Nezareti Emlak-i Emiriyye Müdüriyeti (ML.EEM.), 922/4, R.25.04.1328 (M.08.07.1912).

⁷⁷ Tophane mevki, günümüzde Meydan Kapı Mahallesi sınırları dahilindeki Kurtuluş Caddesi (caddenin eski adı Tophane Caddesi'di) üzerinde bulunan; Otel 117, Ziraat Bankası, tarihi postane binası ile arkasındaki liman daire başkanlığına ait yapıyı da kapsayan geniş bir alanda yer alıyordu.

⁷⁸ Tophane içinde yer alan kumandanlık dairesi 1903 yılında halkın yardımları ve uzman topçu kumandanı olan Abdülaziz Bey tarafından yaptırılmıştır. Yapı, 1923'lerde ise Sinop Liman Dairesi olarak kullanılmıştır. Hüseyin Hilmi, 1339-1341: 74.

⁷⁹ Efrad koğuşu, zâbitan dairesi ve kâğıt kışlalar 1878'de Binbaşı Halil Ağa tarafından yaptırılmıştır. Hüseyin Hilmi, 1339-1341: 74.

devredilen tophane arazisi üzerindeki bu yapı, askerî açıdan da önemini yitirmişti. Dolayısıyla yerel makamlarca yapının yıktırılması, koğuş enkazının müzayede ile satılması, hazineye ait arsanın ise terk edilip üzerine bir posta ve telgrafhane binası inşa edilmesi talep edildi. Müzayede sonrasında yapının enkazı Mart 1915'te 393 kuruş 10 paraya satıldı. Telgrafhane binası için istenen arsa ise Sinop Sancağı Meclis İdaresi'nce takdir olunan 2.000 kuruş bedel karşılığında 3 Temmuz 1916 tarihinde Sinop Posta ve Telgraf Müdüriyetine devredildi.⁸⁰ Sinop limanı kıyısında yer alan tophanenin kuzeydoğu tarafına kesme taştan kagir bir yapı olarak tasarlanan telgraf ve postane inşası ise savaş yılları nedeniyle aksadı. Beş yıllık gecikmenin ardından bodrum üzeri tek kattan oluşan bina, 1921/1922'de Sinop Sancağı Mutasarrıflığı görevini yürüten Zihni (Orhon) Bey zamanında tamamlanıp hizmete girdi.⁸¹

Diğer taraftan 1914 yazına gelindiğinde dünya, büyük bir savaşın içine sürüklendi ve çok geçmeden Osmanlı Devleti de bu savaşa dâhil oldu. Savaş nedeniyle sınır güvenliklerinin önemi artarken Osmanlı Hükümeti de bir dizi önemler almak zorunda kaldı. Güvenlik tedbirleri kapsamında Anadolu'nun kuzey sahil şeridinde telsiz ve telgraf istasyonları kurulmasına karar verildi. Söz konusu istasyonlardan birisi de Bahriye Nezareti'nce Sinop'a inşa edilecekti. Sinop merkez kazasına dört saat mesafedeki Melikşah (Melekşah) karyesinde tesis edilmesine karar verilen telsiz ve telgraf istasyonunun yapımına 1915 yılının ilk aylarında başlandı. İstasyonun güvenliği için bölgeye jandarma tayin edilirken Melikşah karyesinin içinden geçen ve Sinop kaza merkezinde son bulan ana yol ile istasyon mevkiinin bağlantısını sağlayan 1,5 km'lik patika yolun tamiri ve ıslahına gidildi.⁸²

Yaklaşık dört yıl hizmet veren Melikşah telsiz ve telgraf istasyonu⁸³, savaşın ardından alınan karar gereğince 11 Ağustos 1919'da ilga edildi. İçindeki dinamolu elektrik makinesi gibi cihazların ise İstanbul'a nakledilmesi istendi.⁸⁴ Hesaplamalara göre nakil işlemi cihazların bedelinden daha pahalı olacaktı. Bu nedenle malzemele- rin Sinop şehrinin aydınlatılmasında kullanılmak üzere Sinop Belediyesi'ne devredilmesi ahalice arzu edildi. Ancak bu talep Bahriye Nezareti'nce uygun görülmedi.⁸⁵

Bu arada Birinci Dünya Savaşı'nın ardından imzalanan 30 Ekim 1918 tarihli mütareke antlaşması gerekçe gösterilerek Anadolu'da işgal dönemine geçildi. İşgallere tepki olarak Mustafa Kemal Paşa önderliğinde istiklâl ve istikbâl uğruna millî bir uyanış başladı. Bu dönemde örgütlü ve silahlı mücadele kadar önemli bir unsursa sağlıklı haberleşme oldu. Dolayısıyla 14 Mart 1920'de Mustafa Kemal Paşa'nın imzasıyla Melikşah telsiz ve telgraf istasyonundaki cihazların Sivas'a celbinin uygun olacağı belirtildi. İstasyondaki malzemenin muhabere- rata ve Sivas'a naklinin uygun olup olmadığını anlamak üzerine Sinop'tan gelecek rapora göre hareket edilmesi istendi.⁸⁶ Lakin bu düşünce hayata geçmedi ancak daha sonra aletler Kastamonu'ya nakledildi. Çünkü Millî Mücadele yıllarında telgrafçılığın ana üssü Ankara olmasına karşılık tüm iletişim Kastamonu üzerinden sağlanıyordu. Ne var ki Kastamonu-Ankara hattındaki haberleşme sadece bir tel üzerinden gerçekleşiyordu. Söz konusu hattın dubleks hatta çıkartılması istense de elde levazımat yoktu. Sorunun giderilmesi için Ruslardan kalma galvaniz tellerin yanı sıra Melikşah'ta olduğu gibi Kastamonu çevresindeki haberleşme cihazları bölgeye sevk edildi.⁸⁷ Bakımsızlıktan harap halde olan Melikşah'taki telsiz ve telgraf istasyonu binası ise mektep olarak kullanılmak şartıyla İcra Vekiller Heyeti'nin kararıyla 27 Ekim 1922'de Maarif Vekâletine devredildi.⁸⁸

⁸⁰ BOA, ML.EEM., 1182/17, lef. 5-30, R.25.12.1330 (M.10.03.1915).

⁸¹ Hüseyin Hilmi, 1339-1341: 75. Sinop Meydankapı Mahallesi Kurtuluş Caddesi üzerinde bulunan eklektik/neoklasik bir üslup sergileyen yapı; sivri kemerleri, plasterleri, kat silmeleri, soğan kubbeleri, görkemli giriş kapısıyla bir asırdan fazla bir süredir Sinop halkına hizmet etmektedir. Üstün Demirkaya vd., 2025: 151-152. Yapıya dair görseller için bkz. Ek-7 ve Ek-8.

⁸² BOA, Dahiliye Nezareti (DH). Şifre Evrakı (ŞFR.), 49/179, H.16.03.1333 (M.01.02.1915); DH.ŞFR., 463/66, R.17.12.1330 (M.02.03.1915); Dahiliye Nezareti (DH). Umur-ı Mahalliye ve Vilayat Müdürlüğü Evrakı (UMVM.), 85/62, H.27.04.1333 (M.14.03.1915).

⁸³ Birinci Dünya Savaşı yıllarında istasyonda Türk askerlerinin yanı sıra Osmanlı Devleti'nin müttefiki olan Alman askerleri de görev yapmıştır. Hatta Melikşah telsiz ve telgraf istasyonunda görev yapan askerlerden birisi olan Alman Telsiz ve Telgraf Çavuşu Otto Perebel hizmetlerinden dolayı taltif edilmiştir. BOA, İrade (İ). Dosya Usulü (DUİT.), 71/65, H.27.01.1336 (M.12.11.1917).

⁸⁴ BOA, ML.EEM., 1312/23, R.20.08.1335 (M.20.10.1917).

⁸⁵ BOA, Dahiliye Nezareti (DH). İdare-i Umumiye Evrakı (İ.U.M.), 7/1, lef. 1-5, H.06.06.1338 (M.26.02.1920).

⁸⁶ Türkiye Cumhuriyeti Cumhurbaşkanlığı Devlet Arşivleri Başkanlığı Millî Savunma Bakanlığı Askerî Tarih Arşivi (ATASE), Atatürk Koleksiyonu (ATA ZB), 110.9.1.11/ 24.0.92; İstiklal Harbi Kataloğu (İSH), 110.9.1.10/272.0.42.

⁸⁷ Tekir, 2021: 274.

⁸⁸ BCA, 30.18.1.1/5.26.4, 27.08.1922. Melikşah Köyü ile Erfelek ilçesini bağlayan yol üzerinde ve yaklaşık 41.881874, 35.036776 koordinatlarında bulunan istasyon yeri, çevre sakinleri tarafından günümüzde de *telsiz-telgraf mevki*i olarak ifade edilmektedir. İstasyon sahasında tek katlı üç taş yapı bulunurken binalar zaman içerisinde yıkılmıştır. Bu bilgileri paylaşan Rıdvan Mert'e ve Barış Mert'e teşekkür ederim.

Öte yandan Millî Mücadele Dönemi'nin başlaması ile sınırlı sayıda olan telsiz ve telgraf hatlarının gereksiz bir şekilde meşgul edilmesinin önüne geçilmesi ve askerî haberleşmelerde kullanılması için Eylül 1920'de bir kararname yayınlandı.⁸⁹ İstiklâl Harbi'nin başarıyla sonuçlanmasının ardından Ağustos 1923'te söz konusu askerî istasyonlar, Posta ve Telgraf Genel Müdürlüğü'ne devredildi ve böylelikle özel haberleşmelerin de yapılmasına müsaade edildi. Bu karardan bir süre sonra Sinop'taki telgraf tarifelerinde de düzenleme gidildi.⁹⁰ Eylül 1923'te ise telgrafın yanı sıra Sinop ile Gerze arasında telefon haberleşmesi başladı.⁹¹ Telefonla birlikte Sinop'ta yeni bir iletişim aracının kullanımına geçiliyordu...

Sonuç

XIX. yüzyılın önemli bilimsel icatlarından biri olan telgrafın Osmanlı taşrasında etkileri, yalnızca teknik bir yeniliğin XIX. yüzyılın ikinci yarısında Osmanlı Devleti'nde yayılması çerçevesinde değil, aynı zamanda bu yeniliğin yerel bağlamda nasıl karşılandığı, ne ölçüde işlevselleştirildiği ve hangi sınırlar içerisinde kaldığı üzerinden değerlendirilmelidir. Bu kapsamda Sinop sancağına telgrafın gelişi, Sinop'un Osmanlı iletişim ağına eklenmesi sürecini göstermesi bakımından dikkat çekici olmakla birlikte, söz konusu teknolojinin kent yaşamında ne tür dönüşümlere vesile olduğu problemi, mevcut veriler ışığında daha temkinli bir değerlendirme yapılması gerekmektedir.

Çalışma boyunca ortaya konulduğu üzere, telgraf hatlarının Sinop'a Mart 1868 tarihinde ulaşması, sancak merkezinin hem kazalarla hem de Kastamonu vilayeti ve Başkent İstanbul ile daha hızlı bir iletişim ağına dâhil olmasını sağlamıştır. Ancak bu gelişmenin, haberleşme hızındaki artışın ötesinde, ticaretin canlanması, kaçakçılığın önlenmesi ya da salgın hastalıklarla mücadele gibi alanlarda doğrudan ve ölçülebilir etkilerinin olduğunu söyleyebilmek için, karşılaştırmalı ve niceliksel verilere ihtiyaç duyulduğunu belirtmek gerekir. Bu nedenle telgrafın söz konusu alanlardaki etkisi, daha ziyade dönemin genel Osmanlı pratiği ve merkezi idarenin telgraftan beklentileri çerçevesinde dolaylı olarak okunabilmektedir.

Nitekim Osmanlı Devleti'nde telgrafın yaygınlaşmasına paralel olarak bürokratik denetimin arttığı ve merkez-taşra ilişkilerinin daha sıkı bir yapıya kavuştuğu bilinmektedir. Sinop örneğinde de telgrafın özellikle idarî yazışmaların hızlanması ve güvenliğinin artması bakımından işlevsel olduğu anlaşılmaktadır. Bununla birlikte, bu dönüşümün yerel toplumsal ve iktisadî hayata ne ölçüde yansıdığı hususunda, mevcut arşiv belgeleri daha çok hattın inşası, maliyeti ve organizasyonu üzerine yoğunlaşmakta; kullanım alanları ve sonuçlarına dair ayrıntılı veri sunmamaktadır. Dolayısıyla telgrafın Sinop'ta ticareti canlandırdığı ya da asayişini belirgin biçimde iyileştirdiği yönündeki genel kabullerin, doğrudan bu çalışmanın verileriyle kesin biçimde teyit edilmediğini söylemek güçtür.

Buna karşılık, telgraf hatlarının inşaa sürecinde yerel halkın katkısına dair bulgular, Osmanlı modernleşmesinin taşradaki toplumsal karşılığını göstermesi bakımından önem arz etmektedir. Sinop sancağında halkın hem maddi hem de bedeni katkılarla sürece dâhil olması, bu tür altyapı çalışmalarının yalnızca merkezî bir dayatma olmadığını, yerel düzeyde de belirli bir kabul ve beklentiyle karşılandığını ortaya koymaktadır. Bu durum, telgrafın doğrudan sonuçlarından ziyade, ona atfedilen potansiyel faydaların yerel dinamikler tarafından da içselleştirildiğini düşündürmektedir.

Öte yandan, telgrafın varlığının haberleşme alışkanlıklarında bir alternatif oluşturduğu açıktır. Daha önce kara yolu ve posta vapurları üzerinden sağlanan ve zamansal açıdan sınırlı olan iletişim imkânlarına ek olarak, telgrafın daha hızlı bir seçenek ortaya koyduğu anlaşılmaktadır. Ancak bu seçeneğin kullanım sıklığı, kimler tarafından ne ölçüde tercih edildiği ve gündelik hayata ne derecede nüfuz ettiği gibi sorular, mevcut çalışmanın kapsamını aşan ve daha ayrıntılı incelemeler gerektiren hususlar olarak karşımıza çıkmaktadır.

Sonuç olarak, Sinop örneği üzerinden telgrafın Osmanlı taşrasında etkileri değerlendirildiğinde, telgrafın mutlak ve tek yönlü bir dönüşüm aracı olarak tanımlanmasından ziyade, belirli imkânlar sunan fakat etkisi yerel koşullar, kullanım pratikleri ve kurumsal kapasite ile sınırlanan bir teknoloji olarak ele alınması daha

⁸⁹ Yurtoğlu, 2016: 51-52.

⁹⁰ Ocak 1924'teki yeni düzenlemeye göre şehir dışına gönderilecek telgrafnamelerin her bir kelimesinden 3 kuruş yerine 2 kuruş, Türkçe matbuata ait telgrafların her bir kelimesinden 1 kuruş, suretli telgrafların yirmi kelimeye kadar olan suretlerden 10 kuruş, yirmi kelime-den fazla suretlerin fazla olan her bir kelimedenden 20 para ücret alınmasına karar verildi. Kanbur, 2012: 124.

⁹¹ Kanbur, 2012: 124.

isabetli olacaktır. Bu yönüyle telgraf, Osmanlı modernleşmesinin önemli bir bileşeni olmasının yanı sıra etkileri homojen ve ölçülebilir olmaktan ziyade, çoğu zaman dolaylı ve bağlamsal nitelik taşımaktadır.

Son olarak, Sinop'ta müstakil posta ve telgraf binasının inşası ve kullanım süreci de bu dönüşümün maddi yansıması olarak değerlendirilebilir. Geç Osmanlı Dönemi mimari özelliklerini taşıyan ve uzun yıllar hizmet veren bu yapı, 1980'lerin ortalarına kadar Sinop halkına hizmet etti. Eski postane olarak nitelendirilen bina, asli amacını tamamladıktan sonra ve farklı amaçlarla kullanıldı. Yapı, her ne kadar geçmişteki iletişim fonksiyonundan uzaklaşmış olsa da kentin modernleşme sürecine tanıklık eden somut bir tarihsel miras olarak varlığını sürdürmektedir. 2026 yılı itibariyleyse Sinop Gençlik Merkezi, Meydankapı Genç Ofis adıyla T.C. Gençlik ve Spor Bakanlığı tarafından kullanılmakta olup, yapı içerisinde sosyal ve kültürel faaliyetler düzenlenmektedir.

KAYNAKÇA

1. Arşivler

Türkiye Cumhuriyeti Cumhurbaşkanlığı Devlet Arşivleri Başkanlığı Osmanlı Arşivi (BOA),

Türkiye Cumhuriyeti Cumhurbaşkanlığı Devlet Arşivleri Başkanlığı Cumhuriyet Arşivi (BCA),

Türkiye Cumhuriyeti Cumhurbaşkanlığı Devlet Arşivleri Başkanlığı Millî Savunma Bakanlığı Askerî Tarih Arşivi (ATASE).

2. Süreli Yayınlar

Kastamonu Vilayet Salnamesi (KVS), Kastamonu Vilayet Matbaası, Kastamonu.

3. Diğer Yayınlar

Aktan, Coşun Can-Dileyici, Dilek-Özgür Saraç (2003), "Osmanlı Tarihinde Vergi İsyanları-II-", *Süleyman Demirel Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*, 8/1, 1-25.

Bazna, Alperen Yalçın (2023), "Osmanlı Devleti'nde Elektrikli Telgraf Haberleşmesi ve Sağladığı Avantajlar Çerçevesinde Kastamonu Eyaleti'nde İlk Telgraf Hatları Kurulum Faaliyetleri", *Genel Türk Tarihi Araştırmaları Dergisi*, 5/10, 675-692.

Çelebi, Bahadır (2020), *Osmanlı Devleti'nin Merkezileşmesinde Telgrafın Rolü: 1855-1909*, Yayımlanmamış Doktora Tezi, İstanbul: İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.

Çetin, Cemal (2013), "Osmanlılarda Mesafe Ölçümü ve Tarihi Süreci", *Tarihçiliğe Adanmış Bir Ömür: Prof. Dr. Nejat Göyünç'e Armağan*, Edt. Hasan Bahar vd., Konya: Selçuk Üniversitesi Türkiyet Araştırmaları Enstitüsü Yayınları, 443-466.

Demir, Tanju (2025), *Türkiye'de Posta, Telgraf ve Telefon Teşkilatının Tarihsel Gelişimi (1840-1920)*, Ankara: PTT Genel Müdürlüğü Yayınları.

Demir, Tanju (2015), "Osmanlı İmparatorluğunda Deniz Posta Taşımacılığı ve Vapur Kumpanyaları", *OTAM*, 17, 1-17.

Hamilton, William John (1842), *Asia Minor, Pontus and Armenia; with some Account of Their Antiquities and Geology*, 1, London: John Murray.

Hanılçe, Murat (2017), "Osmanlı Taşrasına Telgraf Hattı Çekilmesinde Yaşanan Zorluklar Niksar-Erbaa-Tokat Telgraf Hattı Örneği", *History Studies*, 9/4, 63-99.

Hüseyin Hilmi (1339-1341), *Sinop Kitabeleri*, Sinop: Sinop Matbaası.

İnce, Zeynep (2022), *Sinop Sancağı Mutasarrıfları (1839-1924)*, Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Sinop: Sinop Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.

Kaçar, Mustafa (1995), "Osmanlı Telgraf İşletmesi", *Çağını Yakalayan Osmanlı: Osmanlı Devleti'nde Modern Haberleşme ve Ulaştırma Teknikleri*, (Yay. Haz. Ekmeleddin İhsanoğlu, Mustafa Kaçar), İstanbul: İslâm Tarih, Sanat ve Kültür Araştırma Merkezi (IRCICA) Yayınları, 45-120.

Kanbur, Ercan (2012), *Sinop'tan Haberler*, Sinop: Şimal Matbaacılık.

Küskü, Fırat (2024), Sultan II. Abdülhamid Döneminde Kastamonu Vilayeti, İstanbul: Kitabevi Yayınları.

Megrelishvili, Merab-Megrelishvili, Nikoloz (2024), "Black Sea Saint Nicholas Customs (1856-1910)", *Black Sea Region at the Crossroads of Civilizations*, 2/2, 152-164.

Özcanoglu, Zeynel Zeki (2021), *Geçmişin Fotoğraflarıyla Sinop Tarihi 1900-1960 Yılları Arası*, Sinop: Sinop Belediyesi Kültür Yayınları.

Serbetoğlu, İbrahim (2019), *Tanzimat, Teftiş ve Canik Sancağında Modernleşme*, Ankara: Gece Yayınları.

"Sinop", (1982-1983), *Yurt Ansiklopedisi*, C. 9, İstanbul: Anadolu Yayıncılık, 6746-6834.

Tan, Hakan (2021), "XIX. Yüzyılda Sinop'ta Rus Varlığı", *Karadeniz İncelemeleri Dergisi*, 31, 189-218.

Tekir, Süleyman (2021), "Erken Cumhuriyet Yıllarında Türkiye'de İletişim Araçları: Posta, Telefon, Telgraf ve Telsiz (1925-1930)", *Vakanüvis-Uluslararası Tarih Araştırmaları Dergisi*, 6, 270-285.

Turan, Erkan (2009), "Osmanlı Posta Bürokrasisi 1908-1914", *Tarih Araştırmaları Dergisi*, 28/46, 205-230.

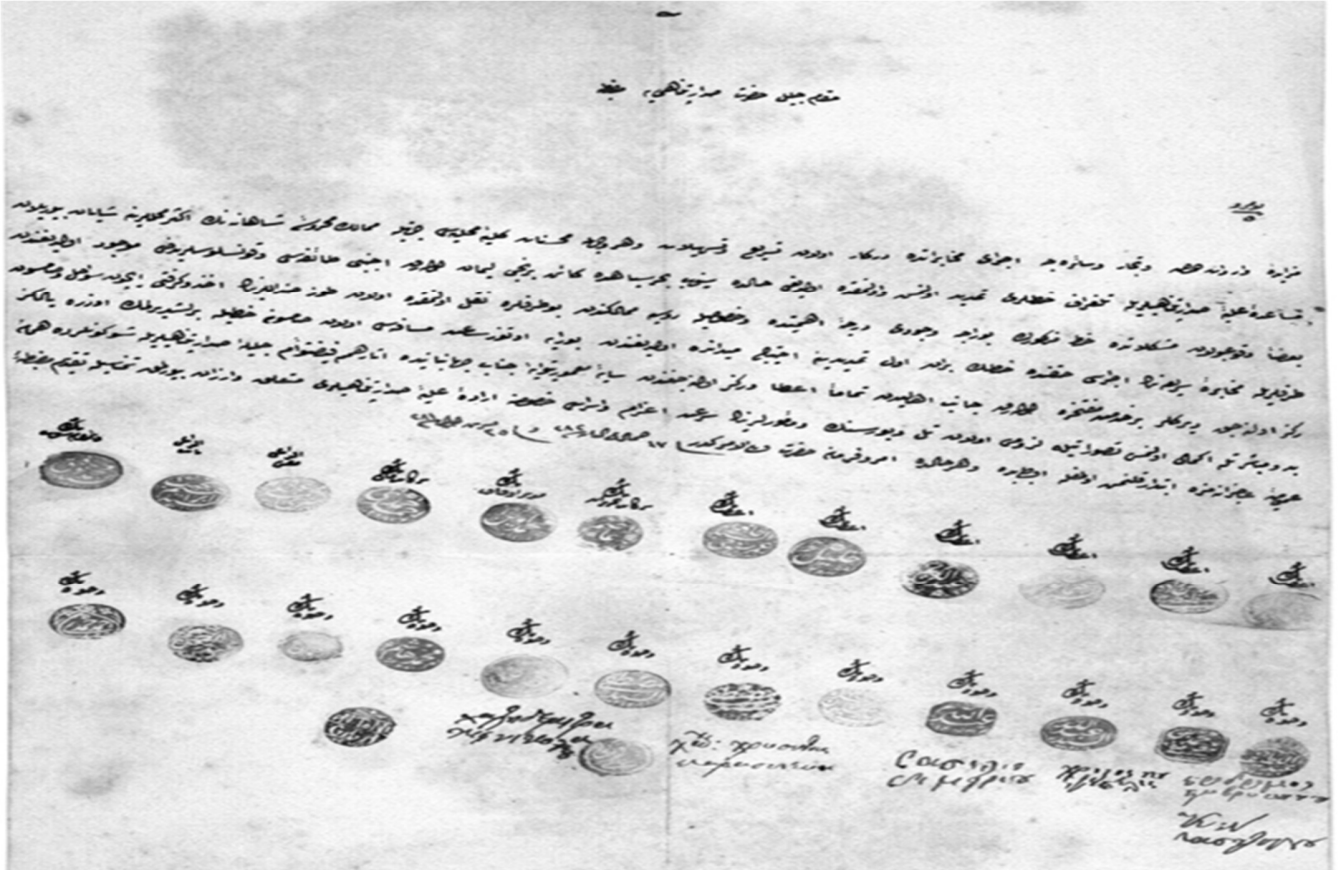
Üstün Demirkaya, Fulya vd. (2025), *Sinop Kent İçi Kültür Varlıkları Envanteri: Anıtsal Yapılar-Konutlar*, Sinop: T.C. Sinop İl Özel İdare Yayınları.

Yaşayanlar, İsmail (2021), "Bir Liman Kentinde Karantina ve Usul-i Tahaffuz'un İzini Aramak: Kolerayla Mücadelede Sinop Karantinahanesi ve Tahaffuzhanesi", *Journal of Turkish Studies*, 56, 401-425.

Yurtoğlu, Nadir (2016), "Haberleşme Sektörünün Önemli Bir Teşekkülü: Millî Mücadele Döneminden 1960 yılına Türkiye'de Posta, Telgraf ve Telefon (PTT) Teşkilatı (1920-1960)", *Atatürk Araştırma Merkezi Dergisi*, 32/93, 47-104.

EKLER

Ek 1. Sinop'a Telgraf Hattı Çekilmesine Dair Talep. Kaynak: BOA, İ.MVL, 547/24560, lef. 2, H.17.05.1282 (M.08.10.1865).

Ek 6. Sinop-Ayancık Telgraf Hattının Keşif Pusulası. Kaynak: BOA, ŞD., 2564/12, lef. 3, H.20.06.1308 (M.31.01.1891).

[illegible]

Ek 7. Sinop Postane ve Telgrafhane Binası. Kaynak: Zeynel Zeki Özcanoğlu, *Sinop Tarihi...*, s. 69.

Ek 8. Eski Adıyla Tersane Caddesi (Bugünkü Adıyla Kurtuluş Caddesi) ve Solda Sinop Postane ve Telgrafhane Binası. Kaynak: Zeynel Zeki Özcanoglu, *Sinop Tarihi...*, s. 85.

